

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/119/2008

DEMOKRACJA – OCENY, POSTAWY, PERSPEKTYWY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

Jak funkcjonuje demokracja w Polsce? Z badania przeprowadzonego w dwudziestu trzech krajach europejskich w latach 2006–2007¹ wynika, że Polacy są w swoich opiniach raczej krytyczni. Przeciętne zadowolenie z funkcjonowania systemu demokratycznego w Polsce, mierzone na jedenastopunktowej skali od 0 do 10, wynosi 4,36, co stawia nasz kraj na szóstym miejscu pod względem sceptycznej percepcji demokratycznej praktyki². Gorsze oceny funkcjonowania demokracji w swoich krajach wystawiają Bułgarzy, Ukraińcy, Węgrzy, Rosjanie oraz Portugalczycy, natomiast noty nieco lepsze, choć jednocześnie zbliżone do deklarowanych przez Polaków – Słoweńcy, Francuzi, Słowacy, Estończycy i Brytyjczycy. Najwyższy poziom zadowolenia z funkcjonowania demokracji można zauważyć w Danii, Szwajcarii, Finlandii, na Cyprze i w Norwegii.

W naszych badaniach stosunek Polaków do systemu demokratycznego i ocenę jego funkcjonowania monitorujemy niemal od początku lat dziewięćdziesiątych. W sondażu na ten temat zrealizowanym tuż po październikowych wyborach parlamentarnych odnotowaliśmy zarówno wyjątkowo korzystne oceny demokratycznej praktyki, jak i niemal powszechne postawy prodemokratyczne. Czy od tego czasu percepcja demokracji uległa zmianie? Sprawdzaliśmy to w lipcowym badaniu³.

Od ostatniego pomiaru oceny funkcjonowania demokracji nieznacznie się pogorszyły. Jednak rozpatrując je na tle wszystkich dotychczasowych badań na ten temat można stwierdzić, że są nieco lepsze niż zazwyczaj. Zadowolenie z działania demokracji w Polsce deklaruje ponad dwie piąte społeczeństwa (43%), czyli o 3 punkty mniej niż w listopadzie 2007 roku. Nieco więcej osób (47%, wzrost od listopada o 5 punktów) jest niezadowolonych z funkcjonowania tego systemu.

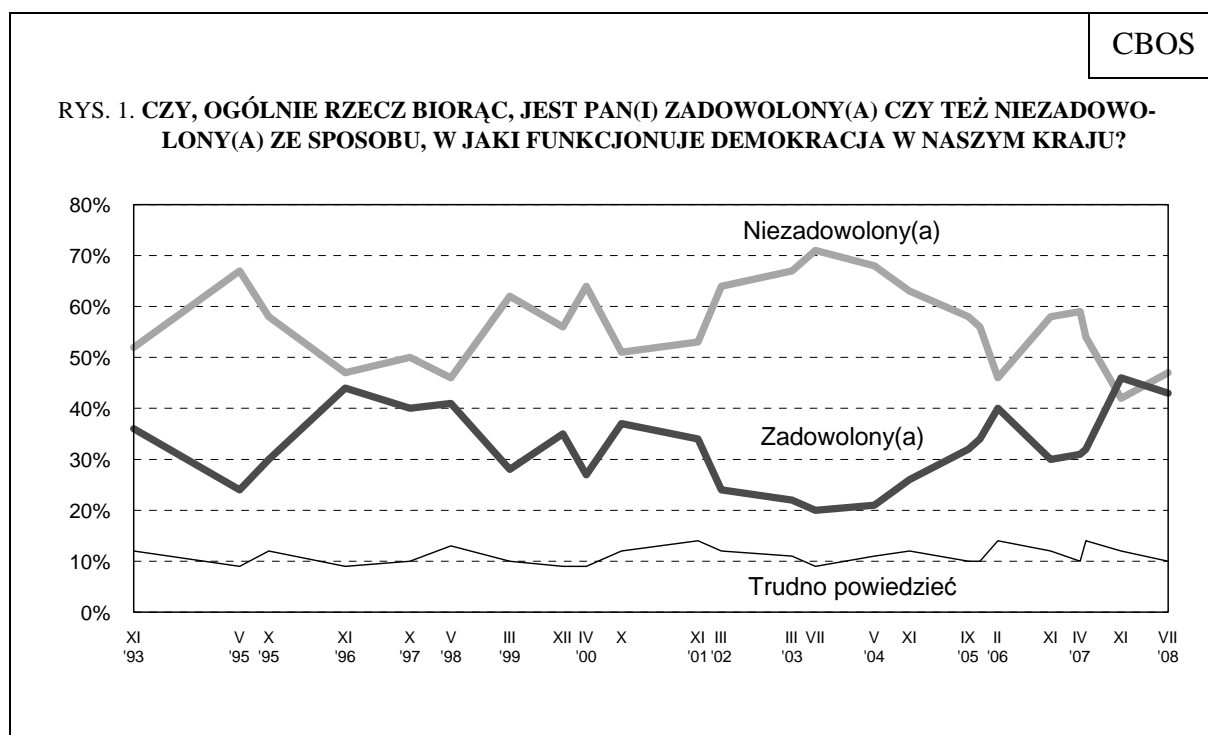
¹ R. Jowell and the Central Co-ordinating Team, *European Social Survey 2006/2007: Technical Report*, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University (2007).

² Zob. tabela 1 w Aneksie.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (218) zrealizowano w dniach 4–7 lipca 2008 roku na liczącej 1094 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Stosunek do funkcjonowania demokracji w naszym kraju	Wskazania respondentów według terminów badań																										
	XI '93	V '95	X '95	XI '96	X '97	V '98	III '99	XII '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	III '03	VII '03	V '04	XI '04	IX '05	XI '05	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08			
	w procentach																										
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46	43			
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42	47			
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12	10			

Funkcjonowanie demokracji w Polsce lepiej oceniają osoby młodsze (18–34 lata), respondenci najlepiej wykształceni, ludzie o wyższym statusie materialnym, lepiej też badani praktykujący religijnie niż ci, którzy nie uczestniczą w takich praktykach. Na zróżnicowanie opinii w tej sprawie w pewnym stopniu wpływają też poglądy polityczne respondentów. Spośród tych, którzy deklarują przekonania lewicowe, ponad połowa źle ocenia funkcjonowanie demokracji. Osoby utożsamiające się z centrum dzielą się w tej kwestii na dwie równoliczne grupy: zadowolonych i niezadowolonych z demokracji. Wśród mających prawicowe poglądy polityczne przeważają badani pozytywnie oceniający działanie demokracji w naszym kraju (zob. tabele aneksowe).

Zwolennicy partii koalicyjnych – PO i PSL – są w większości zadowoleni z funkcjonowania demokracji, potencjalny elektorat SLD w połowie jest podobnego zdania, natomiast wśród osób, które w najbliższych wyborach zagłosowałyby na PiS, nieznacznie przeważa niezadowolenie z demokratycznej praktyki. Zauważalnie gorsze oceny odnotowujemy wśród osób niemających reprezentacji na scenie politycznej.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	68	27	5
PSL*	61	29	10
SLD*	50	43	8
PiS	45	49	6
Niezdecydowani	37	45	18
Niezamierzający głosować	25	62	13

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczebności w badanej próbie

Ponadto wpływ na pozytywną opinię o działaniu tego systemu ma dobra ocena sytuacji gospodarczej i sytuacji politycznej w kraju (r Pearsona wynosi odpowiednio: 0,26 i 0,24), a dodatkowo także wyższy poziom zaufania do parlamentu, wymiaru sprawiedliwości oraz do polityków (r Pearsona wynosi odpowiednio: 0,36; 0,30 i 0,32).

POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

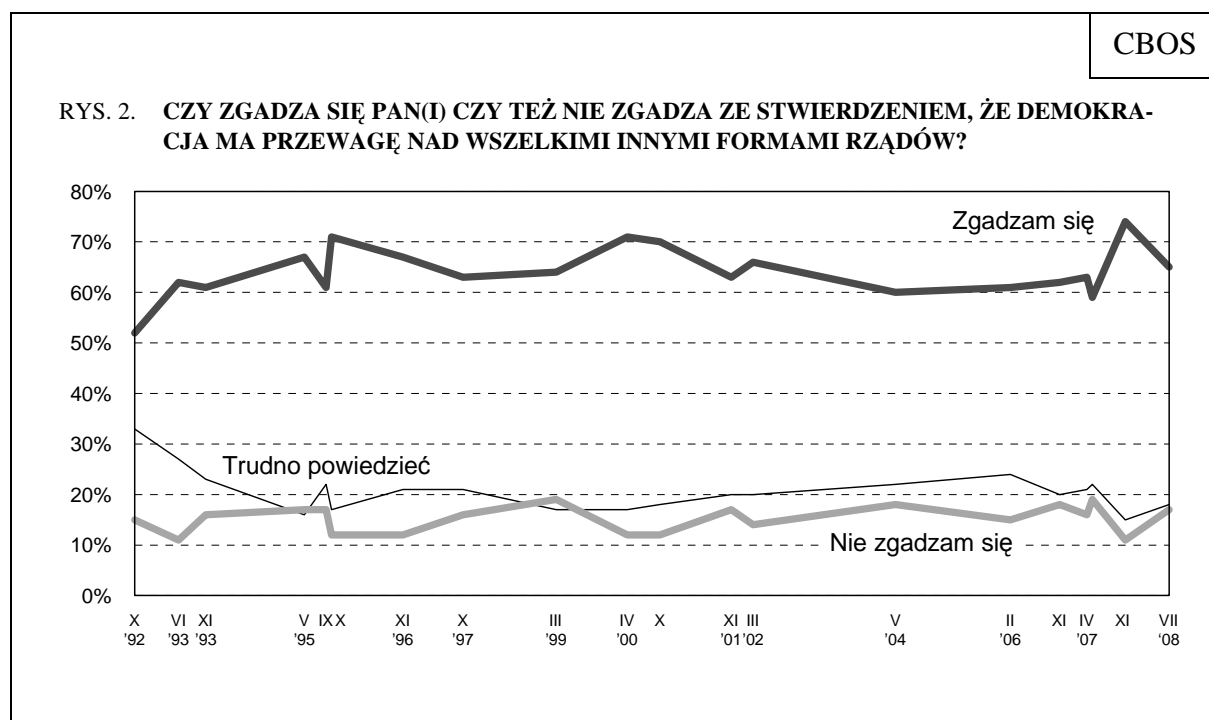
Ankietowanym przedstawiliśmy pięć stwierdzeń dotyczących demokratycznych i niedemokratycznych form rządzenia prosząc o ustosunkowanie się do każdego z nich. Na podstawie tego możemy określić m.in., jak wielu Polaków aprobują ideę demokracji, a ilu skłonnych byłoby zaakceptować niedemokratyczne rozwiązania w życiu politycznym. Należy zaznaczyć, że konstrukcja pytań nie zakłada rozłączności opinii na poszczególne kwestie, stąd respondenci mogli, na przykład, prezentować jednocześnie postawę prodemokratyczną i ambiwalentny stosunek do demokracji.

Większość badanych (65%) jest zdania, że demokracja ma przewagę nad innymi formami rządów, tylko co szósta osoba (17%) nie podziela tego przekonania. Obecnie postawa prodemokratyczna jest mniej powszechna niż tuż po październikowych wyborach

parlamentarnych, jednak warto zwrócić uwagę, że w kolejnych pomiarach od roku 1993 taki pogląd na demokrację podziela co najmniej trzy piąte społeczeństwa.

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	V '04	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08
	w procentach																			
Zgadzam się	52	62	61	67	61	71	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65
Nie zgadzam się	15	11	16	17	17	12	12	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17
Trudno powiedzieć	33	27	23	16	22	17	21	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18

Opinię o przewadze demokracji nad innymi formami rządzenia podzielają w większości badani w każdej z analizowanych grup społeczno-demograficznych. Jest ona relatywnie najbardziej powszechna wśród osób z wyższym wykształceniem, najmłodszych ankietowanych, uczniów i studentów. Można również zauważyć, że o wyższości demokracji nad innymi formami rządzenia częściej są przekonani ludzie o prawicowych poglądach politycznych, nieco rzadziej zaś utożsamiający się z centrum i lewicą.

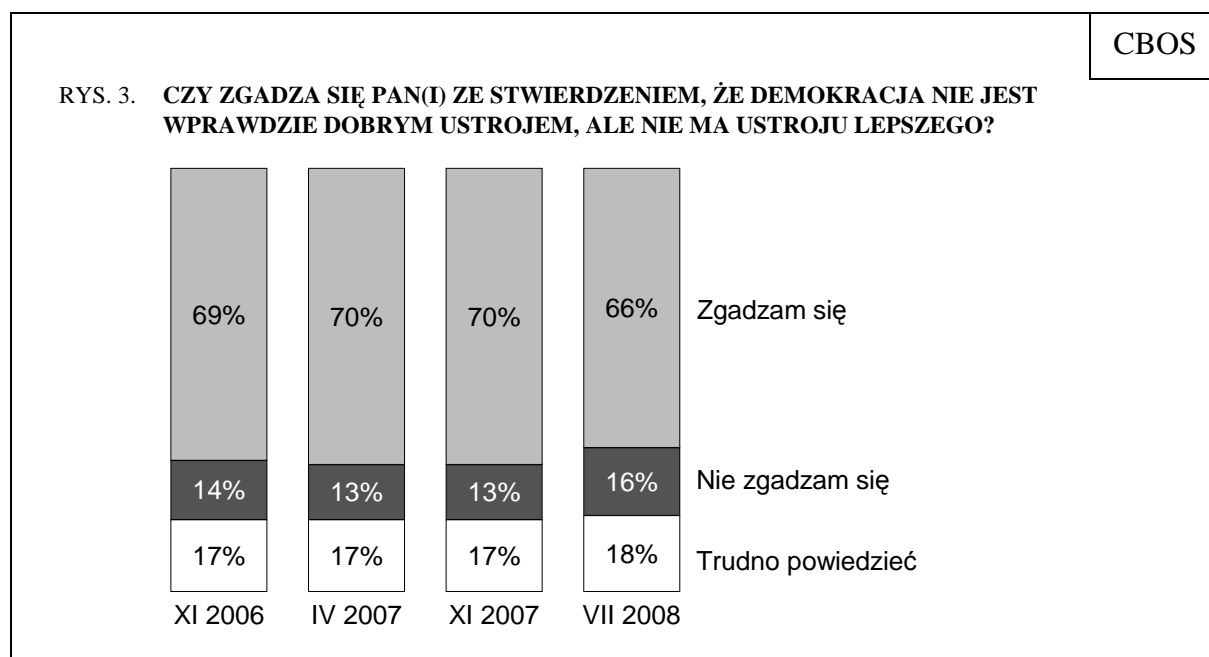
Zwolennicy poszczególnych partii politycznych w zdecydowanej większości podzielają pogląd o przewadze demokracji nad innymi systemami; najwięcej takich osób jest w elektoracie PO.

Tabela 4

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	85	8	7
PSL*	79	17	4
PiS	74	16	10
SLD*	71	13	16
Niezdecydowani	66	15	19
Niezamierzający głosować	48	24	28

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczebności w badanej próbie

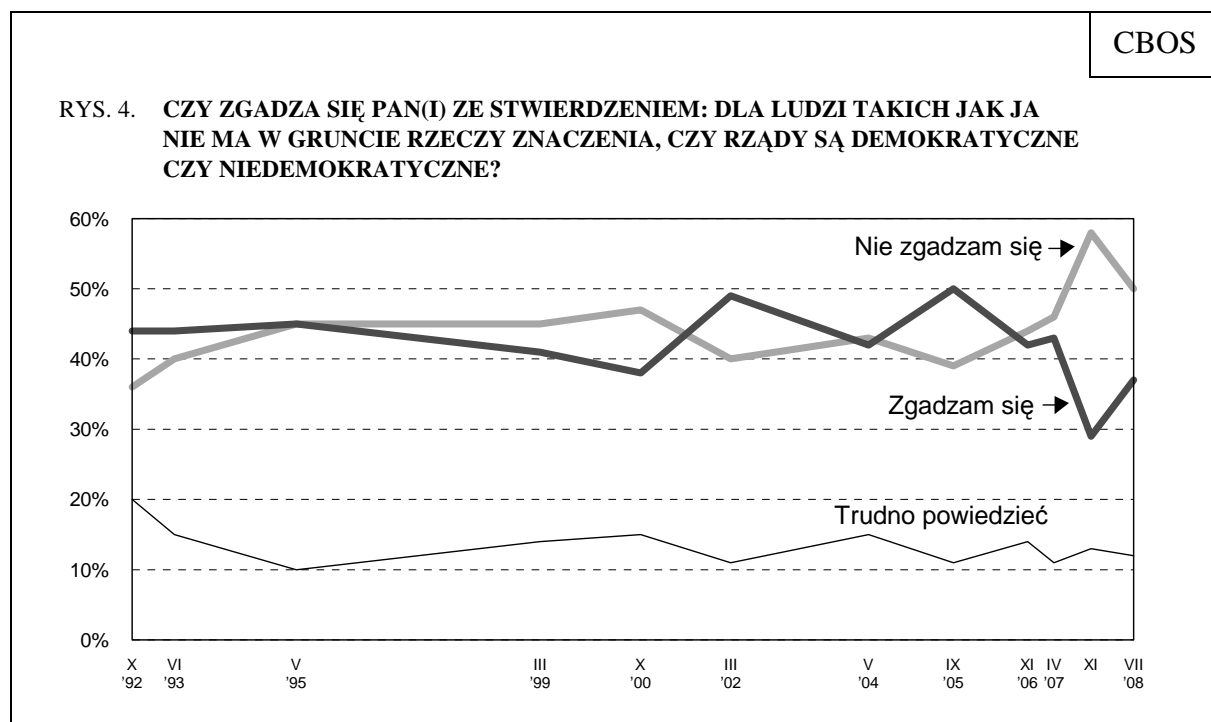
Warunkową akceptację demokracji jako systemu niedoskonałego, ale najlepszego z możliwych deklaruje dwie trzecie Polaków (66%). Pozostali albo nie zgadzają się z takim rozumieniem demokracji (16%), albo nie mają zdania na ten temat (18%). W stosunku do poprzednich pomiarów nieznacznie zmniejszyła się grupa aprobujących ideę demokracji wraz z takim zastrzeżeniem.

Od badania zrealizowanego w listopadzie zeszłego roku przybyło osób deklarujących ambiwalentny stosunek do obowiązującego systemu politycznego. Dla 37% badanych (wzrost od listopada o 8 punktów) nie ma znaczenia, czy żyją w państwie demokratycznym czy niedemokratycznym. Co drugiemu Polakowi (50%) nie jest to obojętne. Pozostali nie mają wyrobionej opinii w tej sprawie.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	X '92	VI '93	V '95	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08
	w procentach											
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12

Postawa, którą można określić jako alienację polityczną, stosunkowo częściej charakteryzuje osoby gorzej wykształcone, mieszkańców małych miast i wsi, źle oceniających własną sytuację materialną. Warto również dodać, że osoby praktykujące religijnie częściej niż nieuczestniczący w tego rodzaju praktykach przychylają się do takiego stanowiska. Respondenci o centrowych poglądach politycznych częściej niż deklarujący przekonania lewicowe i prawicowe przyznają, że obowiązująca formuła polityczna nie ma dla nich znaczenia.

Wyborcy poszczególnych partii mają na ten temat zbliżone opinie. Wyższy poziom obojętności wobec obowiązującego systemu notujemy wśród osób niemających reprezentacji politycznej.

Tabela 6

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	32	61	7
PSL*	29	60	11
SLD*	29	71	0
PO	23	73	4
Niezdecydowani	41	44	15
Niezamierzający głosować	47	32	21

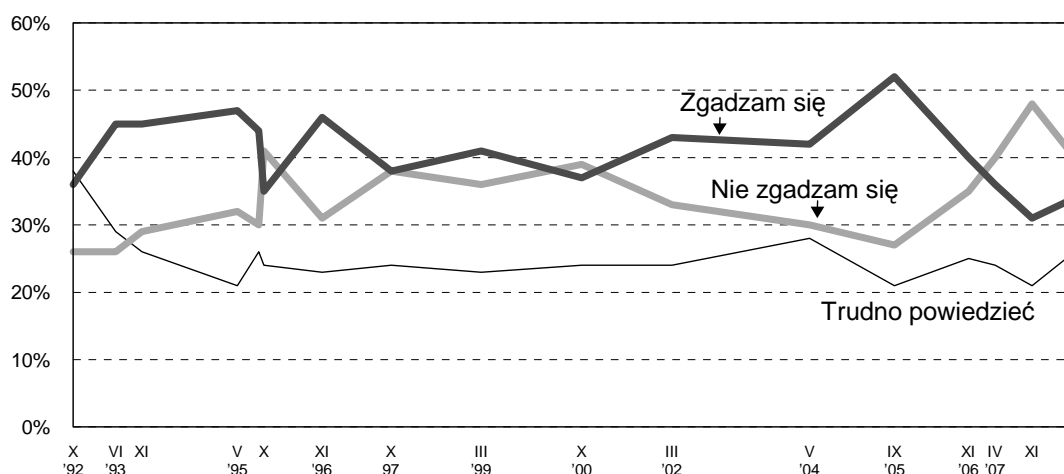
* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczebności w badanej próbie

Kolejne dwa stwierdzenia dotyczą niedemokratycznych, autorytarnych propozycji politycznych. Pierwsze z nich, z którego wynika, że w pewnych okolicznościach rządy niedemokratyczne mogą być lepsze niż demokratyczne, akceptuje co trzeci badany (34%), natomiast dwie piąte ankietowanych (40%) nie dopuszcza możliwości zastąpienia demokracji jakimś niedemokratycznym systemem. Relatywnie wiele osób (26%) nie wie, jak ustosunkować się do tej sprawy. W porównaniu z ostatnim pomiarem poziom przyzwolenia na rządy niedemokratycznie nieznacznie wzrósł, niemniej na tle wszystkich przeprowadzonych badań jest on raczej niewielki.

Tabela 7

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08
	w procentach																
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26

RYS. 5. CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) ZE STWIERDZENIEM, ŻE NIEKIEDY RZĄDY NIEDEMOKRATYCZNE MOGĄ BYĆ BARDZIEJ POŻĄDANE NIŻ DEMOKRATYCZNE?

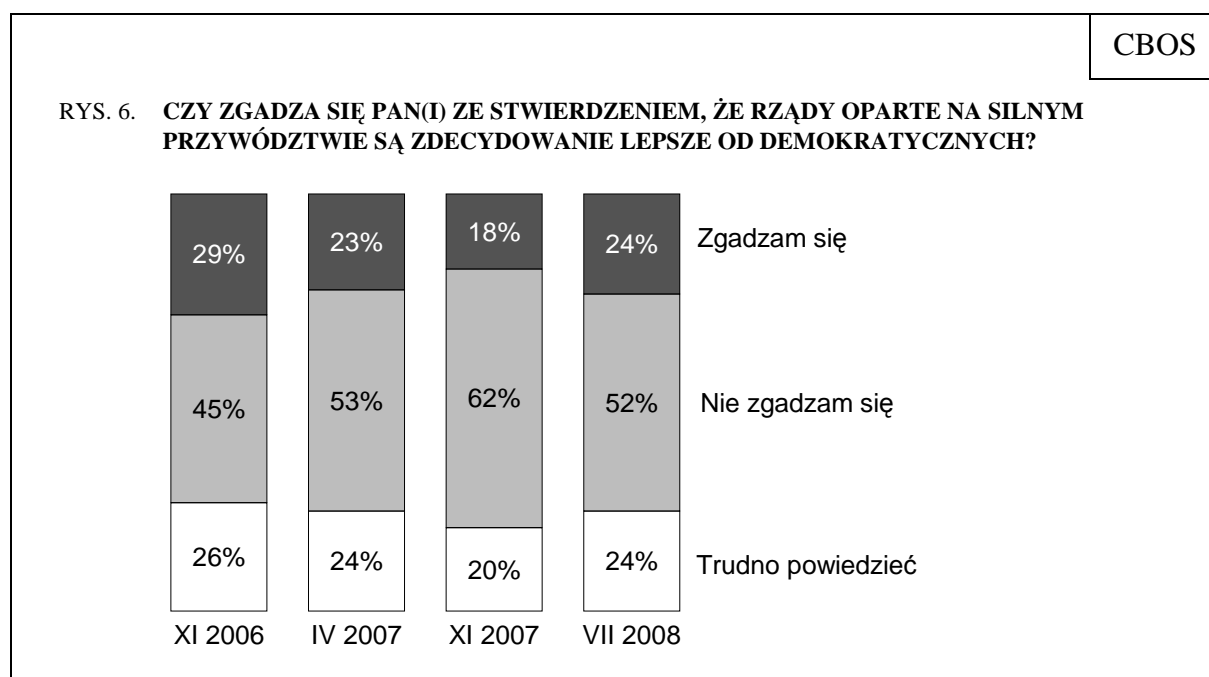
Jakie cechy społeczno-demograficzne zwiększają prawdopodobieństwo aprobaty niedemokratycznych rozwiązań? Badani, którzy gorzej oceniają własne warunki materialne, ci, którzy przyznają, że ich rodzinie żyje się źle (r Pearsona=0,13) i pesymistycznie postrzegają perspektywy rozwoju tej sytuacji (r Pearsona=0,13), relatywnie częściej byliby skłonni przystać na niedemokratyczne propozycje polityczne. Można też zauważyć, że identyfikujący się z centrowymi poglądami politycznymi nieco częściej niż ci, którzy utożsamiają się z prawicą lub lewicą, zgodziliby się w pewnych okolicznościach na niedemokratyczne rozwiązania w polityce. Między zwolennikami poszczególnych ugrupowań nie odnotowujemy znaczących różnic w tej sprawie, choć elektorat PO nieco rzadziej niż potencjalni wyborcy pozostałych partii akceptuje możliwość wprowadzenia w pewnych okolicznościach rządów niedemokratycznych.

Tabela 8

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
SLD*	36	52	12
PSL*	35	52	13
PiS	34	47	19
PO	27	58	15
Niezdecydowani	31	41	28
Niezamierzający głosować	34	26	40

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczebności w badanej próbie

Aprobatę rządów opartych na silnym przywództwie wyraża blisko jedna czwarta Polaków (24%). To nieco więcej niż w poprzednim sondażu i podobnie jak w kwietniu 2007 roku. W stosunku do listopadowego badania zmniejszyła się grupa badanych, która nie stawia rozwiązań autorytarnych wyżej od demokratycznych (52%, spadek o 10 punktów). Prawie co czwarty respondent (24%) nie ma wyrobionej opinii na ten temat.

Tak jak przy poprzednim pytaniu, więcej głosów aprobujących rządy silnej ręki jest wśród osób gorzej oceniających własne warunki bytu oraz negatywnie postrzegających sytuację życiową swojej rodziny (r Pearsona=0,15). Dodatkowo rządy oparte na silnym przywództwie częściej są akceptowane przez ludzi o centrowych poglądach politycznych niż przez mających przekonania lewicowe czy też prawicowe. Podobnie jak w kwestii dopuszczenia w pewnych okolicznościach rządów niedemokratycznych, tak i w sprawie stosunku do rządów opartych na silnym przywództwie nie odnotowujemy znaczących różnic między elektoratami. Niemniej zwolennicy PO częściej niż inni wyrażają dezaprobatę rozwiązań autorytarnych.

Tabela 9

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PSL*	33	61	6
PiS	27	56	17
SLD*	25	67	8
PO	16	73	11
Niezdecydowani	25	45	30
Niezamierzający głosować	26	39	35

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczności w badanej próbie

PERSPEKTYWY KSZTAŁTOWANIA SIĘ DEMOKRACJI

Ankietowanych zapytaliśmy również, w jaki sposób polskie życie polityczne wpływa na demokrację – czy stwarza szansę rozwoju tego systemu, czy też stanowi dla niego raczej zagrożenie. Ponad jedna trzecia ankietowanych (35%) uważa, że prowadzona obecnie polityka stwarza tyle samo szans, co zagrożeń dla funkcjonowania demokracji w Polsce. Pozostali respondenci dzielą się na dwie tak samo liczne grupy: jedna czwarta (26%) sądzi, że życie polityczne w Polsce sprzyja rozwojowi demokracji, i tyle samo (26%) jest odmiennego zdania, twierdząc, iż obecna polityka stwarza raczej zagrożenia dla rozwoju demokratycznej praktyki. W porównaniu z deklaracjami z kwietnia 2007 roku można zauważyć, że ubyło ocen krytycznych (o 10 punktów), natomiast więcej jest osób, które mówią o korzystnym wpływie obecnej polityki na kształtowanie się demokracji w Polsce (wzrost o 7 punktów). Obecne wyniki są najbliższe tym uzyskanym na początku 2006 roku.

Tabela 10

Z którymi z wymienionych poglądów na polskie życie polityczne zgadza się Pan(i) najbardziej?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	II '06		XI '06		IV '07		VII '08	
	w procentach							
Obecne życie polityczne w Polsce wyraźnie zmierza do prawidłowego rozwoju pełnej demokracji	10	26	5	18	5	19	7	26
Życie polityczne w Polsce stwarza więcej szans niż zagrożeń dla prawidłowego rozwoju demokracji	16		13		14		19	
To, co się dzieje obecnie w polskiej polityce, stwarza tyle samo szans i zagrożeń dla demokracji	33		34		33		35	
Życie polityczne w Polsce stwarza więcej zagrożeń niż szans prawidłowego rozwoju demokracji	18	27	22	30	24	36	19	26
Życie polityczne w Polsce wyraźnie zmierza do ograniczenia demokracji	9		8		12		7	
Trudno powiedzieć	14		18		12		13	

Badani o prawicowych poglądach politycznych częściej mówią o korzystnym wpływie życia politycznego na kształtowanie się demokracji niż osoby identyfikujące się z centrum lub lewicą; w dwóch ostatnich grupach przeważają głosy, że ów wpływ nie jest ani korzystny, ani niekorzystny dla tworzenia tego systemu. Deklaracje o pozytywnym oddziaływaniu bieżącej polityki na kształtowanie demokracji przeważają wśród zwolenników PO. Połowa elektoratu SLD jest przekonana o równoważeniu się pozytywnego i negatywnego wpływu życia politycznego na demokrację. Wyborcy pozostałych ugrupowań mają na ten temat mniej jednoznaczne opinie.

Tabela 11

Potencjalne elektoraty	Ocena wpływu życia politycznego na rozwój demokracji			
	pozytywna	neutralna	negatywna	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	46	35	15	4
SLD*	29	51	14	6
PSL*	27	30	38	5
PiS	26	35	31	8
Niezdecydowani	26	36	26	12
Niezamierzający głosować	14	30	34	22

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu niewielkiej ich liczebności w badanej próbie

★

★

★

Gdyby traktować demokrację tylko jako procedurę polityczną, oceny jej funkcjonowania byłyby jednoznaczne; określona procedura funkcjonuje prawidłowo lub nieprawidłowo, co można łatwo sprawdzić. Kiedy jednak w grę wchodzi wszystkie inne aspekty, które zazwyczaj bierzemy pod uwagę myśląc o demokracji, takie jak: jakość życia politycznego, jakość funkcjonowania instytucji, a także możliwość realizowania partykularnych interesów, nie należy się spodziewać, że przeważająca większość społeczeństwa będzie jednogłośnie formułować oceny przychylne demokratycznej praktyce. W systemie, u podstaw którego leży wielość przekonań, wartości i interesów, trudno uzyskać pełną zgodność ocen i powszechne zadowolenie z działania demokracji.

Krytyczne spojrzenie na funkcjonowanie demokracji w Polsce nie przekłada się na wycofanie poparcia dla samej jej idei. Większość Polaków uważa demokrację za najlepsze z możliwych rozwiązań politycznych, przeważnie nie akceptując postulatów niedemokratycznych.

Opracował
Michał FELIKSIAK

A N E K S

Tabela 1. Stopień zadowolenia z funkcjonowania demokracji

KRAJE	Średnia*	N	Odchylenie standardowe
Bułgaria	2,69	1271	2,26
Ukraina	3,22	1729	2,44
Węgry	3,52	1430	2,46
Rosja	3,58	2019	2,44
Portugalia	4,24	2074	2,12
Polska	4,36	1613	2,28
Słowenia	4,61	1378	2,32
Francja	4,66	1973	2,30
Słowacja	4,78	1702	2,26
Estonia	4,87	1350	2,28
Wielka Brytania	4,93	2279	2,32
Niemcy	5,24	2851	2,42
Belgia	5,49	1776	2,08
Hiszpania	5,93	1800	1,97
Irlandia	5,93	1716	2,15
Austria	6,04	2280	2,28
Holandia	6,08	1843	1,71
Szwecja	6,35	1863	2,13
Norwegia	6,63	1729	1,95
Cypr	6,65	935	2,11
Finlandia	6,76	1851	1,87
Szwajcaria	6,90	1764	1,91
Dania	7,45	1476	1,93
Ogółem	5,26	40 701	2,50

* Średnia na skali 0-10: 0 - bardzo niezadowolony(a), 10 - bardzo zadowolony(a)
Wiek - 15 i więcej lat

Źródło - R. Jowell and the Central Co-ordinating Team, *European Social Survey 2006/2007: Technical Report*, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University (2007)

Tabela 2. Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?

(%)

	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	43	47	10	1091
Płeć				
Mężczyźni	46	49	5	520
Kobiety	41	46	13	571
Wiek				
18-24 lata	48	42	10	153
25-34	50	43	7	199
35-44	41	52	7	165
45-54	42	50	9	209
55-64	44	50	6	168
65 lat i więcej	35	47	17	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	40	49	12	415
Miasto do 20 tys.	38	48	13	147
20-100 tys.	52	42	5	212
101-500 tys.	40	51	9	171
501 tys. i więcej mieszk.	49	46	5	147
Wykształcenie				
Podstawowe	36	47	17	288
Zasadnicze zawodowe	41	52	6	282
Średnie	45	47	8	368
Wyższe	55	41	4	152
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	62	37	2	73
Prac. umysł. niż. szczebla	56	35	9	101
Pracownicy fiz.- umysł.	43	49	8	99
Robotnicy wykwalifikowani	40	51	9	110
Robotnicy niewykwalifik.	36	61	4	52
Rolnicy	42	46	12	58
Pracujący na własny rach.	51	46	3	54
Bierni zawodowo				
Renciści	41	41	18	86
Emeryci	35	52	13	249
Uczniowie i studenci	64	29	7	75
Bezrobotni	25	66	10	74
Gospodynie domowe i inni	40	51	9	58
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	47	45	8	144
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	49	41	10	91
sekt. pryw. poza rolnict.	48	48	4	262
prywatnym gosp. rolnym	41	50	9	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	29	62	9	43
301-500	35	57	8	112
501-900	37	51	12	209
901-1200	53	38	9	146
Powyżej 1200 zł	57	40	3	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	26	62	12	236
Średnie	38	51	11	465
Dobre	59	35	6	390
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	49	40	11	79
Raz w tygodniu	42	48	10	507
1-2 razy w miesiącu	44	48	8	190
Kilka razy w roku	47	47	7	206
W ogóle nie uczestniczy	34	53	12	107
Poglądy polityczne				
Lewica	43	52	5	128
Centrum	47	46	7	327
Prawica	53	44	3	355
Trudno powiedzieć	26	51	23	281

Tabela 3. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, ze stwierdzeniem, że **demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	65	17	18	1091
Płeć				
Mężczyźni	70	18	12	520
Kobiety	61	17	22	571
Wiek				
18-24 lata	73	16	11	153
25-34	67	20	13	199
35-44	71	17	12	165
45-54	72	15	14	209
55-64	65	17	18	168
65 lat i więcej	47	18	35	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	57	19	24	415
Miasto do 20 tys.	63	16	21	147
20-100 tys.	76	17	6	212
101-500 tys.	67	15	19	171
501 tys. i więcej mieszk.	73	16	10	147
Wykształcenie				
Podstawowe	51	19	30	288
Zasadnicze zawodowe	61	20	19	282
Średnie	72	17	11	368
Wyższe	85	10	5	152
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	85	13	2	73
Prac. umysł. niż. szczebla	82	10	8	101
Pracownicy fiz.- umysł.	70	17	12	99
Robotnicy wykwalifikowani	61	25	14	110
Robotnicy niewykwalifik.	62	24	14	52
Rolnicy	68	12	20	58
Pracujący na własny rach.	81	13	6	54
Bierni zawodowo				
Renciści	63	13	24	86
Emeryci	52	18	29	249
Uczniowie i studenci	81	12	7	75
Bezrobotni	50	27	23	74
Gospodynie domowe i inni	59	19	22	58
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	76	14	10	144
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	68	19	13	91
sekt. pryw. poza rolnict.	75	18	7	262
prywatnym gosp. rolnym	62	14	24	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	50	34	16	43
301-500	59	19	23	112
501-900	59	19	21	209
901-1200	69	16	15	146
Powyżej 1200 zł	83	14	4	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	52	20	27	236
Średnie	62	20	19	465
Dobre	78	12	10	390
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	64	19	17	79
Raz w tygodniu	63	16	21	507
1-2 razy w miesiącu	69	19	12	190
Kilka razy w roku	68	19	13	206
W ogóle nie uczestniczy	66	17	17	107
Poglądy polityczne				
Lewica	68	24	9	128
Centrum	72	20	9	327
Prawica	75	15	10	355
Trudno powiedzieć	45	14	41	281

Tabela 4. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	50	12	1091
Płeć				
Mężczyźni	36	54	10	520
Kobiety	38	47	15	571
Wiek				
18-24 lata	34	55	11	153
25-34	39	54	7	199
35-44	31	59	10	165
45-54	35	54	11	209
55-64	39	50	11	168
65 lat i więcej	43	34	24	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	42	43	15	415
Miasto do 20 tys.	44	41	15	147
20-100 tys.	36	59	5	212
101-500 tys.	30	51	18	171
501 tys. i więcej mieszk.	27	67	6	147
Wykształcenie				
Podstawowe	44	33	22	288
Zasadnicze zawodowe	44	44	12	282
Średnie	35	57	8	368
Wyższe	18	78	4	152
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	17	82	1	73
Prac. umysł. niż. szczebla	32	63	5	101
Pracownicy fiz.- umysł.	41	54	5	99
Robotnicy wykwalifikowani	34	50	16	110
Robotnicy niewykwalifik.	41	45	14	52
Rolnicy	44	51	5	58
Pracujący na własny rach.	26	69	5	54
Bierni zawodowo				
Renciści	47	46	8	86
Emeryci	41	36	23	249
Uczniowie i studenci	23	66	11	75
Bezrobotni	46	33	21	74
Gospodynie domowe i inni	45	46	10	58
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	27	67	5	144
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	31	56	13	91
sekt. pryw. poza rolnict.	38	55	6	262
prywatnym gosp. rolnym	46	48	7	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	45	49	7	43
301-500	34	48	18	112
501-900	44	45	10	209
901-1200	38	49	14	146
Powyżej 1200 zł	23	70	7	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	48	34	18	236
Średnie	39	47	14	465
Dobre	28	64	8	390
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	52	11	79
Raz w tygodniu	37	49	13	507
1-2 razy w miesiącu	43	43	14	190
Kilka razy w roku	37	54	9	206
W ogóle nie uczestniczy	28	59	13	107
Poglądy polityczne				
Lewica	29	64	7	128
Centrum	46	48	6	327
Prawica	31	62	7	355
Trudno powiedzieć	38	33	29	281

Tabela 5. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	40	26	1091
Płeć				
Mężczyźni	36	44	20	520
Kobiety	32	37	31	571
Wiek				
18-24 lata	37	42	21	153
25-34	39	42	19	199
35-44	30	46	23	165
45-54	31	42	26	209
55-64	39	39	22	168
65 lat i więcej	26	32	42	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	35	32	415
Miasto do 20 tys.	33	39	28	147
20-100 tys.	31	56	13	212
101-500 tys.	35	38	27	171
501 tys. i więcej mieszk.	38	39	23	147
Wykształcenie				
Podstawowe	32	29	39	288
Zasadnicze zawodowe	30	38	32	282
Średnie	38	44	18	368
Wyższe	33	58	9	152
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	37	58	5	73
Prac. umysł. niż. szczebla	35	50	15	101
Pracownicy fiz.- umysł.	35	47	18	99
Robotnicy wykwalifikowani	33	38	29	110
Robotnicy niewykwalifik.	24	50	27	52
Rolnicy	33	35	33	58
Pracujący na własny rach.	34	47	19	54
Bierni zawodowo				
Renciści	28	47	25	86
Emeryci	31	32	37	249
Uczniowie i studenci	34	47	19	75
Bezrobotni	47	22	32	74
Gospodynie domowe i inni	35	32	33	58
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	32	54	14	144
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	34	44	23	91
sekt. pryw. poza rolnict.	38	44	18	262
prywatnym gosp. rolnym	28	40	33	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	28	45	27	43
301-500	33	41	26	112
501-900	33	42	25	209
901-1200	29	47	24	146
Powyżej 1200 zł	32	52	15	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	38	28	34	236
Średnie	33	39	28	465
Dobre	31	50	18	390
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	27	44	29	79
Raz w tygodniu	32	42	27	507
1-2 razy w miesiącu	37	40	23	190
Kilka razy w roku	39	39	22	206
W ogóle nie uczestniczy	31	38	31	107
Poglądy polityczne				
Lewica	37	52	10	128
Centrum	42	38	20	327
Prawica	33	51	16	355
Trudno powiedzieć	23	25	52	281

Tabela 6. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	52	24	1091
Płeć				
Mężczyźni	26	55	19	520
Kobiety	22	49	28	571
Wiek				
18-24 lata	26	51	23	153
25-34	25	56	19	199
35-44	21	57	21	165
45-54	22	56	21	209
55-64	28	53	19	168
65 lat i więcej	24	39	37	196
Miejsce zamieszkania				
Wieś	27	45	29	415
Miasto do 20 tys.	29	40	31	147
20-100 tys.	19	70	11	212
101-500 tys.	23	48	29	171
501 tys. i więcej mieszk.	22	63	14	147
Wykształcenie				
Podstawowe	25	36	39	288
Zasadnicze zawodowe	27	47	26	282
Średnie	22	61	16	368
Wyższe	22	69	8	152
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	21	74	6	73
Prac. umysł. niż. szczebla	21	65	14	101
Pracownicy fiz. - umysł.	24	59	18	99
Robotnicy wykwalifikowani	21	55	24	110
Robotnicy niewykwalifik.	22	53	25	52
Rolnicy	23	48	30	58
Pracujący na własny rach.	22	59	18	54
Bierni zawodowo				
Renciści	27	53	20	86
Emeryci	25	41	34	249
Uczniowie i studenci	22	59	18	75
Bezrobotni	32	31	37	74
Gospodynie domowe i inni	33	43	23	58
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	20	66	14	144
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	25	58	17	91
sekt. pryw. poza rolnict.	21	61	18	262
prywatnym gosp. rolnym	23	47	29	57
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	30	47	24	43
301-500	20	55	25	112
501-900	23	51	26	209
901-1200	22	56	21	146
Powyżej 1200 zł	23	64	12	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	38	32	236
Średnie	24	49	28	465
Dobre	22	64	14	390
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	22	55	22	79
Raz w tygodniu	25	50	25	507
1-2 razy w miesiącu	28	45	27	190
Kilka razy w roku	23	59	19	206
W ogóle nie uczestniczy	21	57	22	107
Poglądy polityczne				
Lewica	23	63	14	128
Centrum	34	50	16	327
Prawica	21	66	13	355
Trudno powiedzieć	18	32	50	281

Tabela 7. Z którym z poglądów na polskie życie polityczne zgadza się Pan(i) najbardziej?
 1 - Obecne życie polityczne w Polsce wyraźnie zmierza do prawidłowego rozwoju pełnej demokracji oraz życie polityczne w Polsce stwarza więcej szans niż zagrożeń dla prawidłowego rozwoju demokracji; 2 - To, co się dzieje obecnie w polskiej polityce, stwarza tyle samo szans i zagrożeń dla demokracji; 3 - Życie polityczne w Polsce stwarza więcej zagrożeń niż szans prawidłowego rozwoju demokracji oraz życie polityczne w Polsce wyraźnie zmierza do ograniczenia demokracji

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	35	26	12	1089
Płeć					
Mężczyźni	30	36	28	6	520
Kobiety	22	35	25	18	569
Wiek					
18-24 lata	34	35	20	11	153
25-34	29	43	23	5	199
35-44	27	36	32	5	165
45-54	24	37	29	10	209
55-64	26	36	28	11	168
65 lat i więcej	18	25	27	30	195
Miejsce zamieszkania					
Wieś	24	36	27	14	415
Miasto do 20 tys.	24	33	27	15	147
20-100 tys.	32	38	22	8	212
101-500 tys.	23	29	33	16	171
501 tys. i więcej mieszk.	28	40	23	9	146
Wykształcenie					
Podstawowe	17	29	26	28	287
Zasadnicze zawodowe	28	31	30	10	282
Średnie	26	42	26	6	368
Wyższe	38	38	22	2	152
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	40	38	19	3	73
Prac.umysł.niż.szczebla	33	38	28	1	101
Pracownicy fiz.- umysł.	25	46	23	7	99
Robotnicy wykwalifikowani	19	39	35	7	110
Robotnicy niewykwalifik.	19	36	32	14	52
Rolnicy	27	39	32	3	58
Pracujący na własny rach.	43	38	15	3	54
Bierni zawodowo					
Renciści	20	35	27	18	86
Emeryci	19	28	27	25	248
Uczniowie i studenci	36	35	19	10	75
Bezrobotni	24	23	37	17	74
Gospodynie domowe i inni	29	43	15	13	58
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	25	45	27	3	144
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	29	33	30	8	91
sekt. pryw. poza rolnict.	30	41	24	5	262
prywatnym gosp. rolnym	26	33	33	8	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	19	31	29	21	43
301-500	15	37	33	15	112
501-900	20	38	27	15	208
901-1200	28	35	23	15	146
Powyżej 1200 zł	35	41	22	2	172
Ocena własnych war. mater.					
Złe	17	28	36	19	235
Średnie	23	36	27	14	465
Dobre	35	39	20	6	390
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	31	27	18	79
Raz w tygodniu	24	37	27	12	507
1-2 razy w miesiącu	25	41	25	9	189
Kilka razy w roku	34	32	23	11	206
W ogóle nie uczestniczy	22	27	35	16	107
Poglądy polityczne					
Lewica	26	40	28	6	128
Centrum	22	47	24	8	327
Prawica	36	31	27	6	355
Trudno powiedzieć	18	25	28	29	280